

MOLDOVA GYÖRGY: TETOVÁLT KERESZT

Alig néhány hónappal a nagy port kavart *Elbocsátott légió* után — amelyet részizságainak elismerése mellett alaposan elmarasztalt a kritika — Moldova új kötettel jelentkezett, s hadd tegyük mindjárt hozzá: nem is akármilyennel, mert az öt nagyobb riportot és tizenkilenc „rögtönzést” — szellemes, jó helyre bökö miniatúr szatírák — tartalmazó *Tetovált kereszt*-nek kétségtelenül az elmúlt esztendő legjobb könyvei között van a helye.

A riportok nagyobbik fele a legutóbbi évek terméséből való, de akad közöttük másfél évtizedes írás is — *A törekvők s a parasztok* —, amely szemléletmódjával és felületes általánosításával eléggé elüt a kötet többi írásától. Persze a Moldova-riportok korántsem azonos értékűek, hiszen más-más céllal íródtak és különböző mélységben közelítik meg tárgyukat. Az *Ötletroham* például nem is tekinthető tulajdonképpen riportnak. A szerző itt ironikus-szellemes kommentárok kíséretében szemelvényeket közöl a MÉH „Ötletroham-pályázatára” beérkezett levelekből. A *Per a városért* viszont már valódi riport, amely, sajnos, még ma sem vesztette el időszersőségét. Szó esik itt többek között egy volt NB I-es futballistáról, akinek öt esztendőn keresztül kellett gyűjtögetnie a szabálysértéseket és bűncselekményeket ahhoz, hogy néhány hónapra tényleg be kerüljön a börtönbe. Pedig a hihetetlenül jóindulatú (?) ítéletnél a bíróság még azt is enyhítő körülménynek tekintette, hogy a vádlott húga sokszoros válogatott kosárlabdázó, sógora pedig olimpiai bajnok volt. A magát törvényen felülinek tekintő sportoló periratait olvasva joggal mondja az író: „... nálunk, ha valaki fejjel akar nekimenni a falnak, sokáig kell keresni a falat, amelynek végre nekimehet.” A kötet két legterjedelmesebb, legjelentősebb s Moldova sajátos riporteri módszerét remekül illusztráló írása a *Tetovált kereszt* és *Az ország legmélyebb pontja*. A módszer titkát maga a szerző árulja el: „Úgy jártam végig a színhelyeket, mint egy titkos ügynök, akinek valamiféle hatalom megbízást adott, hogy fűrkéssze ki: hogy élnek az emberek a megadott helyeken. Nem tudom, hogy hívják ezt a hatalmat, lehet, hogy népnek, lehet, hogy irodalomnak, de az is lehet, hogy még egyszerűbb neve van: emberi érdeklődés.” A címadó riport is úgy készült, hogy az író néhány hétre „beépült” az aszódi nevelőotthonba. Nevelőtanárnaként vonul be az intézetbe, s még a húsvéti ünnepek alatt is ügyeletesi szolgálatot vállal, hogy minél többet együtt lehessen riportalányaival: a „javcsisokkal” és a nevelőkkel. Vagyis belülről ismeri meg a nevelőotthon életét, tartalmi munkáját, annak hatékonyságát-eredménytelenségét. Egy-két vonással — legtöbbször az általánosan jellemző részletek felvillantásával — nagyszerű portrékat, sőt, nemegyszer tragikus életsorsokat vázol fel, kíméletlen őszinteséggel, de tárgyilagosságra törekedve. Amilyen elismeréssel ír a lelkiismeretes és rátermett nevelők munkájáról, éppen olyan gyilkos iróniával készít „gyorsfényképet” a fásult, értetlen pedagógusokról, akiknek felelőtlenségét semmiképpen nem mentheti az a tény, hogy „csak átmenetnek tekintik Aszódot”. Az író általában keveset szól, inkább másokat beszélget-meséltet múltról és jelenről, mégpedig úgy, hogy az önmagukban is érdekes kis sztorikból szinte észrevétlenül kiemeli a mondanivaló szempontjából leglényegesebbet. Így aztán gyakran egy rövid párbeszéd — Rongykuvik és a szerző között —, egy „atyai levél” a hozzáfűzött fiúi kommentárral — Báró L. Árpád —, vagy egy naplórészlet — a tragikus sorsú Matróz füzetéből — bőségesen elegendő az író számára egy-egy félresiklott sors, hétköznapi tragédia jelzésszerű ábrázolására. A riport-„nevelő úr” a megengedhetőség határain belül együtt érez növénydeikeivel. Néha azon túl is: amikor például elnézi a szigorúan tiltott tetoválast, a gyerekek ivászatát, sőt, kínálásukat sem utasítja vissza, azaz nyugtatva meg magát — csöppet sem meggyőzően —, hogy „ha Mazsola hivatásos pedagógus létére ihatott együtt a gyerekekkel, akkor egy korty nekem sem árthat”. Moldova nem lenne hű

önmagához, ha elszalasztaná a poénekre, szellemes, találó megjegyzésekre kínálkozó alkalmakat, amelyek rendre „ülnek” és egy kivétellel — amikor az egyik szerencsétlen „dilis” lány sterilizálását az állattenyésztés területéről kölcsönzött kifejezéssel jelöli — a jó ízlés határán belül maradnak. Egészében azonban a *Tetovált kereszt* kitűnő riport, szókimondó, lelkiismeret-ébresztő és agitatív erejű írás.

Az ország legmélyebb pontjában Moldova szintén belülről történő ábrázolással ad hírt ezúttal a kiskörei Tisza II. vizilépcső építkezéseiről. Nem a vezetőikkel beszélget, hanem „beépül” az egyszerű dolgozók közé, gumicsizmában, ócska munkaruhában és svájcisapkában együtt dolgozik velük, nem sokat törődve azzal, hogy emiatt a pincér majd hidegebben üdvözli. Ez az írás is meggyőzően igazolja, hogy mennyivel eredményesebb ez a riporteri módszer az általában szokásos szemléldésnél és hivatalos hangú beszélgetésnél. Nem nehéz elképzelni, milyen élettelen, érdektelen és megszipített képet kaptunk volna Aszódról, ha a szerző efféle protokolláris beszélgetésekre építi a *Tetovált kereszt*-et. Gondoljunk csak az író és a pszichológus beszélgetésére a riport elején, vagy az aszódi igazgató minden szépet és jót megígérő beszédére, melynek hallatára a riporter már-már sajnálja, hogy kinőtt abból a korból, amikor még Aszódra kerülhetett volna növendéknek.

Szerencsére Moldova nem ezt, hanem a nehezebb, „rázósabb”, de összehasonlíthatatlanul célravezetőbb módszert választotta. Így aztán a *Tetovált kereszt* riportjai — amelyek soha nem szépítik meg a valóságot s a gyakran derűs ábrázolásmód ellenére sem tekinthetők optimistáknak — nem csupán lebilincselően érdekesek, hanem olyannyira valóságűek és élményszerűek is, hogy az íróval együtt mi is „benne vagyunk”, benne élünk az ábrázolt eseményekben. Ezért tartjuk e szórakoztatva „felrázó”, prédikálás, javaslatok nélkül is a társadalmi problémák orvoslását sürgető riportokat a műfaj legjobb hazai darabjainak. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1969.*)

BENKÓ ÁKOS

JÓKAI ANNA: TARTOZIK ÉS KÖVETEL

Jókai Anna új könyve mai, sőt: szinkronregény; cselekménye történhetett akkor, amikor megírták, amikor szövegét kinyomták, vagy most, amikor a recenzens elemezni próbálja, az *itt és most* jegyeit kutatva benne. — Szereplőivel együtt utazunk a délutáni csúcsforgalmi autóbusszon, miközben a munkahelytől eloldott figyelemmel koncentrálnunk velük együtt kezdődő „szabadidőnk” aznapra aktuális belső monológjára: Patyolat, befizetni a napközit vagy óvodát, otthon elfogyott a cukor, ne felejtsetek el holnap anyunak virágot venni.

Teremnek-e hősök és terem-e irodalmi hitelű epika a mindennapi evidens tenni-valók zsarnoksága alatt, a városi — nem nyomorgók —, de takarékoságra kényszerülők gondjainak életműködésében. Erre felel igennel Jókai Anna regénye.

Aki a gondot élettársául választja, vele szövetkezik: túri vagy keresi, hurcolja, lebírija vagy aláfekszik; roskad alatta vagy megedzi rajta szívós heroizmusát: természetesen nő. Az a fajta nő, aki „már reggel hétkor tudja, mit fog csinálni este nyolc óra után”, aki a cipőtalpalásnak, a sárgarépának és egy vendéglői vacsorának fillérpontosságra megmondja az árát bármikor, aki a csirkének a hátát, a kalácsnak a végét „szereti”, az ajándékot a költség felől nézi, óvatosan ünnepel és józanul önfeledt.

A regény hősnőjét — Sitkovics Ildikó tanárt — koravén fiatalsága, sikertelen házassága, és a teherviselésre való asszonyi hajlam erkölcs és helytállás megszállottjává kalapálja. Küzdelmei és magára utaltsága — a konvenció szemszögéből — kicsinyessé tették. Tanári munkája és magánélete folytonos erőfeszítés: fárasztó és gyakran unalmas ez az életvitel, ez a menetrendszerű ingajarat albérteti szobájától